

Centrale werkplaats Cuesmes

Oprichting: 1878

Locatie: Cuesmes (deelgemeente van Bergen)

Activiteiten: Het onderhoud, de herstelling en de modernisering van verschillende spoorvoertuigen: locomotieven, rijtuigen, wagens, kranen en materieel van de spoordienst

Afkorting: CW Cuesmes

In enkele woorden: De Centrale Werkplaats van Cuesmes ligt op een terrein van 20 hectare langs de lijn Bergen - Quévy. Aanvankelijk stond de werkplaats in voor het onderhoud van stoomlocomotieven en het repareren van wagens, later alleen voor wagens en veren. Uiteindelijk verschoof de focus volledig naar het onderhouden en repareren van rijtuigen.

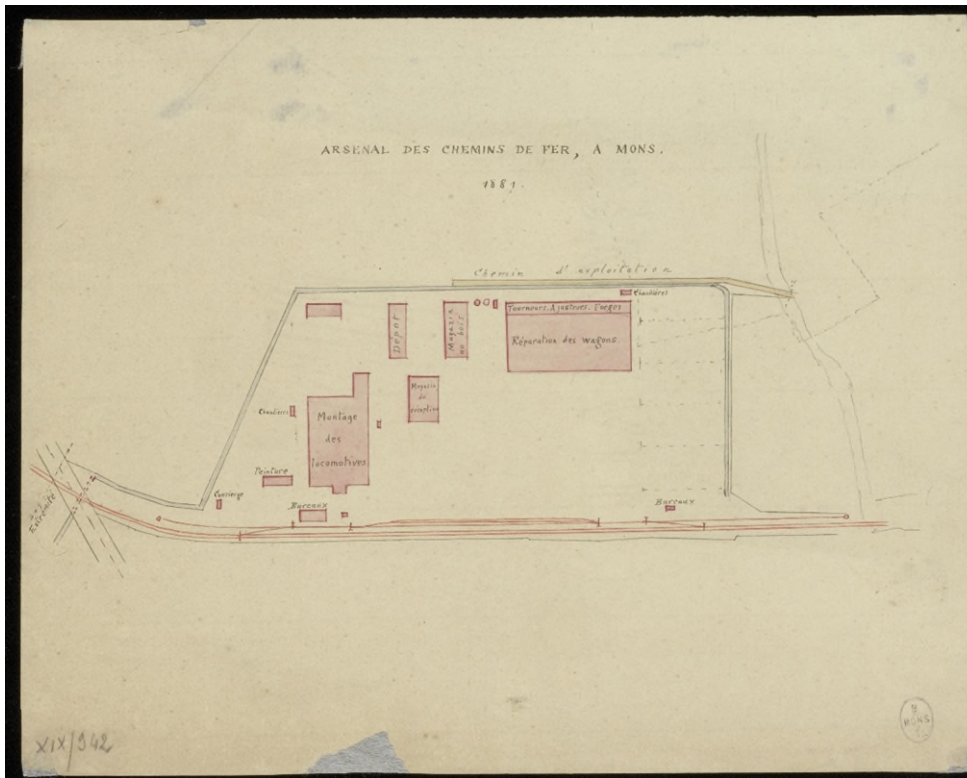
Renovatie van M 5-rijtuigen in de Centrale Werkplaats Cuesmes (Ref. B0137-42)

Historiek

Het tweede station van Bergen werd in 1870 ingehuldigd. Op enige afstand van het station, maar op het grondgebied van Cuesmes, werd in 1878 het grote 'Arsenal du Chemin de fer' gebouwd, voor de reparatie van het materieel. Het heeft een oppervlakte van 18 hectare en ligt langs de spoorlijn. Aan het eind van de 19e eeuw waren er tussen de 600 en 800 arbeiders in dienst. Hieronder zie je een schets van de gebouwen van het Arsenal in 1881.¹

Rond het Arsenal ontstond een grote agglomeratie en een woonwijk die vandaag de dag bekend staat als de 'Cité Hoyaux'. De meeste huurders waren douanebeambten, bewakers, werknemers van de Belgische staatspoorwegen, arbeiders en bedienden van het grote Arsenal van Bergen, mecaniciens, treinbestuurders enz.

¹ Léon Dolez (1837-1902), een rechter uit Bergen, maakte een serie schetsen, aquarellen en gravures van zijn geboortestad die de stedelijke ontwikkeling laten zien die volgde op de afbraak van de Nederlandse vestingen.

'Arsenal des chemins de fer, a Mons'. Schets door Dolez, Léon. 1881

Bij de opening telde het Arsenal twee afdelingen: De ene werd gebruikt voor het assembleren van stoomlocomotieven en de andere voor de reparatie van wagens.

De concentratie van de werkplaatsen van de Staatsspoorwegen begon in 1921. Tijdens de eerste fase werd hun aantal teruggebracht van 60 naar 30. Op 1 september 1926 telde de piepjonge NMBS nog 19 werkplaatsen voor middelgrote reparaties van stoomlocomotieven. Op 31 december 1927 waren er nog maar 9 in dienst.

Het Arsenal had ondertussen een naamsverandering ondergaan en heet nu 'Centrale Werkplaats Cuesmes'. Voortaan zou het zich concentreren op de revisie van alle stortwagens. Een kleine anekdote: in die tijd werd een wagen in elkaar gezet met ongeveer 800 klinknagels. Je kunt je voorstellen welk lawaai de pneumatische hamers in de omgeving moeten hebben gemaakt.

De Eerste Wereldoorlog en de 51 martelaren van de werkplaats

In 1915 eisen de Duitsers 51 spoorwegaarbeiders uit Bergen op om voor hen te werken.

Het Bulletin van politieke gevangenen vermeldt (vrije vertaling): "Toen de Borinage werd bezet door de Duitsers - na de wonderbaarlijke aftocht van het Britse leger van terril naar terril - verlieten de arbeiders het Arsenal van Cuesmes, in overeenstemming met de ontvangen instructies: het was niet toegestaan voor de vijand te werken. .../... toen, op 7 mei 1916, eenenvijftig van hen, bijna allemaal bankwerkers, een oproep ontvingen van het 'Militär-Eisenbahn-Wehrstättent Amt', waarin hen werd verteld dat ze verplicht waren zich te melden voor werk in de Centrale Werkplaats van Cuesmes, op 12 mei 1916 om 10 uur 's

Herdenkingsplaat voor de verzetsleden van de Centrale Werkplaats van Cuesmes (Ref. 5873)

ochtends. Ze weigerden allemaal en werden naar het kamp van Holzminden gebracht. Daar kruisten ze het pad van de Belgische historicus Henri Pirenne, die ook een verzetsstrijder was en gevangene zat. Hij

adviseert hen om taken op de boerderij te doen.”² Ze zouden blijven weigeren om terug te gaan naar de werkplaats om voor de vijand te werken en hun gevangenschap duurde tot het einde van de oorlog.

De periode na de Tweede Wereldoorlog en de ontwikkeling van de CW

Bouw van een nieuwe hal voor de werkplaats van Cuesmes in 1965 (Ref. Z09944B)

Na de Tweede Wereldoorlog werden de gebouwen voor de reparatie van locomotieven afgebroken en nieuwe gebouwen opgetrokken volgens een zeer modern ontwerp. De montage met klinknagels van de wagens werd vervangen door assemblage door lassen, een veel steviger productieproces dan klinknagels!

Aan het einde van de jaren 1960 en het begin van de jaren 1970 werden nieuwe gebouwen opgetrokken in Cuesmes.

Activiteiten

In de loop van zijn bestaan, stond de werkplaats in voor het onderhoud, de herstelling en de modernisering van diverse spoorvoertuigen: locomotieven, rijtuigen, wagens, kranen en materieel van de spoordienst.

Reparatie van de veren

In 1930 werden de jaarlijkse reparaties van de 90.000 veren uitgevoerd in verschillende werkplaatsen over het hele net. Dit werk, dat van essentieel belang was voor de veiligheid, het comfort en de instandhouding van het voertuig en het spoor, werd vroeger manueel uitgevoerd. Om deze taak te kunnen automatiseren en zeer precies te kunnen werken was gespecialiseerd gereedschap nodig. Dit vereiste echter grote investeringen. Daarom werd beslist om deze activiteiten in één werkplaats te groeperen. Zo werd in 1931 de verenwerkplaats van Cuesmes gecreëerd. Die werd toen beschouwd als een van de modernste en best uitgeruste van Europa.

Elke defecte veer die de werkplaats van Cuesmes binnengebracht werd, werd volledig uit elkaar gehaald alvorens weer ineengezet te worden. Dit omvatte een reeks werken die identiek was aan de handelingen die nodig waren om een nieuwe veer te maken.

---

² Hun verhaal wordt verteld in het boek van Louis Maraite: *Le rôle des cheminots dans la bataille de Liège. Les civils dans la guerre 14-18*, Liège, 2014, C584964

Bouw en reparatie van wagens

Naast het repareren van veren, onderhield, repareerde en bouwde de werkplaats ook zelf wagens (tremelwagens van het type Fals, Shimmswagens voor het vervoer van rollen plaatstaal, stortwagens).

De reparaties werden aan de lopende band uitgevoerd voor elke reeks wagens van hetzelfde type, na een dienstperiode van ongeveer 12 jaar.

Sommige wisselstukken die nodig waren om de wagens te repareren, werden zelfs in Cuesmes gemaakt.

De revisiewerkplaats voor wielstellen kon scheuren in de as opsporen.

De magazijnen van de CW Cuesmes beheerden een voorraad van meer dan 20.000 verschillende artikelen. Het was hun opdracht om niet alleen de werven van de Centrale Werkplaats, maar ook alle lijnwerkplaatsen op het net te voorzien van praktisch alles wat met stortwagens te maken had.

Tremelwagen in Cuesmes (Ref. K00812)

Selectie van wisselstukken in het magazijn van Cuesmes (Ref. D3885-06)

Onderhoud van rijtuigen en einde van het onderhoud van wagens

Onderhoud van een M 4-rijtuig in de Centrale Werkplaats Cuesmes (Ref. D3885-42)

Vanaf het eind van de jaren 1980, stond de werkplaats in voor het onderhoud van de M 1-rijtuigen, terwijl ze ook nog steeds de constructie en herstelling van wagens deed. In 1988 werd een ander, groter gebouw opgetrokken voor de opslag van wisselstukken die ter plaatse werden gemaakt. De verensmederij zette haar activiteiten stop in 1996, wat leidde tot de sloop van het gebouw.

Renovatie van een M 5-rijtuig (Ref. D3167-15)

Renovatie van de I6-rijtuigen . (Ref. B0137-49)

Rijtuigen M 6, M 4 en M 5 op de sporen, naast de werkplaats, in 2014 (Ref. B0043-23)

In 1998 werd Cuesmes een werkplaats van de "Bedrijfseenheid onderhoud wagens", gespecialiseerd in goederenwagens en het onderhoud van wielstellen met asbussen. In 2009 stopte de werkplaats definitief met zijn wagenactiviteit en werd het een "Regionaal Onderhoudscentrum" dat afhing van de Afdeling Techniek en Productie van NMBS.

Sinds 1 januari 2010 houdt de werkplaats zich bezig met de modernisering, het onderhoud en de reparatie van reizigers-spoorwegmaterieel, waarbij wordt gediversifieerd naargelang de behoeften van de spoorwegactiviteiten.

De modernisering van de M 5-rijtuigen begon in 2007 en eind 2012 verlieten de laatste gemoderniseerde M 5's de werkplaats. Het hele park (130 exemplaren) onderging een complete facelift in Cuesmes.

In 2013 was het de beurt aan de M 4- en M 6-rijtuigen om een revisie te ondergaan in Cuesmes. Deze moet elke 10 jaar worden uitgevoerd, of eerder, afhankelijk van het aantal afgelegde kilometers. Het park van 492 M 6- en 575 M 4-rijtuigen zou via Cuesmes moeten passeren.

In 2015 is de werkplaats gestart met de revisie van 42 I 6-rijtuigen.

In 2022 begon de Centrale Werkplaats Cuesmes met de revisie van de oudste M 6-dubbeldekkers, die al 20 jaar in dienst waren. Deze rijtuigen kunnen snelheden tot 200 km/u halen en worden vaak gekoppeld aan M 7-rijtuigen. In de M 6-rijtuigen werden hetzelfde boordnet en reizigers-informatiesysteem (RIS) geïnstalleerd als in de nieuwere M 7-rijtuigen.

Bijkomende activiteiten en specialisaties:

De werkplaats heeft een hightech spuitcabine voor het schilderen van locomotieven en rijtuigen. De werkplaats last staal en aluminium, voert ongeplande herstellingen uit en repareert het materieel na ongevallen.

Installaties

In 2023 zijn de belangrijkste installaties:

- de hoofdhal met de revisieketen van de rijtuigen, bediend door twee overlaadbruggen, maar er is ook een revisieketen voor draaistellen, de draaiërij voor de wielen, een bekledingswerkplaats ...
- twee verfspuitcabines voor rijtuigen en een verfspuitcabine voor draaistellen
- drie voedingen 3 kV en drie voedingsstands met multi-spanning.
- hal waar een voertuig met drie bakken gelicht kan worden
- hal voor het machinaal bewerken van onderdelen, bestaande uit klassieke werktuigmachines en machines met digitale besturing, en ook een LASER-snijmachine

CW Cuesmes is ISO 9001- (kwaliteitsmanagement), ISO 14001- (milieubeheer) en OHSAS 18001- (gezondheids- en arbeidsveiligheidsbeheer) gecertificeerd.

Catherine Walravens
September 2023

Beknopte bibliografie

- Artikels:** CW Cuesmes, altijd klaar voor nieuwe uitdagingen, *Connect NL*, nr 90, 09-2012, K712180
- De veerenwerkplaats te Cuesmes, *Spoor (Het) - Maandblad van de sociale werken van de NMBS*, 15-03-1940, p. 14-18, K9143
- Iso 9001-2000 pour l'atelier de Cuesmes. *C'est à dire. Mensuel destiné au personnel de la S.N.C.B.*, nr 7 (2001), K710880
- Iso 9001-2000 voor de werkplaats van Cuesmes, *Dit wil zeggen. Maandblad voor het personeel van de NMBS*, nr 7 (2001), K711252
- L'AC Cuesmes, toujours prêt pour de nouveaux défis ! *Connect FR*, nr 90, 09-2012, P. 18-19, K712181
- L'atelier des ressorts de Cuesmes, *Rail (Le) - Revue mensuelle des oeuvres sociales de la SNCB*, 15-03-1940, p. 14-18, K9144
- DOHET, C. Comment l'A.C Cuesmes répare les ressorts, *Rail (Le) - Revue mensuelle des oeuvres sociales de la SNCB*, 01-01-1958, p.10-13, K20598
- DOHET, C. Hoe de C.W. Cuesmes de veren herstelt, *Spoor (Het) - Maandblad van de sociale werken van de NMBS*, 01-01-1958, p.10-13, K20599
- Boeken:** L'atelier central de Cuesmes vous invite. Bruxelles : SNCB, 1976, 15 p. A001116
- Visite à l'atelier central de Cuesmes, du chantier de transformation de wagons fermés en wagon-tombereaux et examen de la ligne de Bruxelles à Charleroi dont l'électrification est projetée. Bruxelles, 1940, 11 p. C2125
- BERTRAND, M. *Un atelier moderne de ressorts (Cuesmes). Extrait du Bulletin de l'Association internationale des chemins de fer Vol XVII N°10 p.1225-1240.* Bruxelles : Association Internationale du Congrès des Chemins de fer, 1935, 16 p. B700322
- DECAMPS, G. *Mons. Guide du touriste.* Mons : Victor Janssens, 1894, 255p. Z702743
- LEBBE, F. *Au fil du rail. Tome XI : Le matériel roulant. Les ateliers de réparations.* Bruxelles : Editorial-Office, 1947, 32 p. Z701626
- Internet :** https://www.1914-1918.be/civil_arsenal_cuesmes.php
- <https://monsblog.be/les-chemins-de-fer-a-mons-par-philippe-yannart/>
- <https://donum.bicfb.be/handle/bicfb/8171>

Voor een grondiger zoekopdracht kunt u onze database raadplegen met de volgende trefwoorden:

Bibliotheekcatalogus: *werkplaats Cuesmes*

Museumcollectie: *werkplaats Cuesmes*